

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15005374>

BOSHLANG‘ICH SINIF ONA TILI DARSLARIDAGI MANTIQUIY MASHQLAR

Tulyaganova Madina Xayrulla qizi

Nizomiy nomidagi toshkent davlat pedagogika universiteti boshlang‘ich ta‘lim fakulteti
boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 2-kurs talabasi

M.A.Hamrayev

Ilmiy rahbar: Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika universiteti
Boshlang‘ich ta‘lim fakulteti dotsenti, filologiya fanlar nomzodi

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ona tili darsidagi mantiqiy, rivojlantiruvchi mashqlar haqida ma‘lumot berilgan.

Kalit so‘zlar: mantiq, tafakkur, predment, to‘g‘ri fikrlash, logik mashq.

Аннотация. В статье представлена информация о логических и развивающих упражнениях на уроках родного языка для учащихся начальной школы.

Ключевые слова: логика, мышление, преднамеренность, правильное мышление, логическое упражнение.

Abstrakt. This article provides information about logical and developmental exercises in the mother tongue lesson for primary school students.

Keywords: logik, thinking, premeditation, correct thinking, logical exercise.

Mantiqiy mashqlar bu o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, tahlil qilish va xulosa chiqarish ko'nikmasini shakllantirishga qaratilgan topshiriqlar majmuasidir. Ular turli fanlarda, ona tili darslarida ham keng qo'llaniladi.

Mantiqiy mashqlar o'quvchilarning narsa va atrof-muhit haqidagi bilimlarini tartibga soladi va ularga to'g'ri fikrlash usullarini o'rgatadi. O'quvchilar maktabga kelganda, ko'p lug'at boyligiga ega bo'lsa ham, odatda tafakkurning taqqoslash, qarshi qo'yish, umumiyashtirish, guruhlash usullaridan foydalanishni bilmaydi ayniqsa, bilish faoliyatining obykti aniq predment emas, uni ifodalovchi so'zlar bo'lsa. Mantiqiy mashqlarning vazifasi u yoki bu narsa va hodisalar bilan tanishish asosida bolalarni predment va hodisalardan muhimini, umumiyisini ajratishga, so'z bilan aniq ifodalashga o'rgatish, bolalarga mantiqiy usullar tizimini o'rgatish bilan bilimni material tomonidan boyitish va uni aqliy tomondan o'stirish hisoblanadi.

Mantiqiy mashqlar bolalarning so'z boyligi va tilining umumiy o'sishida katta ahamiyatga ega bolib, lug'at ishi va tilga oid boshqa ishlar bilan bog'lab olib boriladi. Logik mashqlar xilma-xil masalan:

1. Narsalarning mavzuga tegishli guruhini tuzish: ust kiyimlar (ko'ylak, kostum...) va oyoq kiyimlar (botinka, tufli...); uy hayvonlari va yovvoyi hayvonlar kabi. Bunda bolalar "Bu nima?" so'rog'iga javob berishga o'rgatiladi; Bu nima?- Avtobus. Avtobus nima?- Mashina.

2. Bir turdagi narsalarni sanab ko'rsatish va umumlashtiruvchi bir so'z bilan nomlash. Masalan, stol, stul, shkaflarni bir so'z bilan qanday nomlash mumkin; (mebel)

3. Berilgan narsalardan bir guruhga kirmaydiganlarni ajratish. Masalan, qalam, chizig'ich, o'chirg'ich, stul ko'rsatiladi, o'quvchilar o'quv qurollarini ajratadilar, stul o'quv quroligakirmasligini, mebel ekanini aytadilar.

Bunday mashq o'yin tariqasida o'tkazilishi ham mumkin: ma'lum so'zlar berilib, ortiqchasini topish va nima uchun ortiqcha ekanini tushuntirish talab etiladi: qaldirg'och, chumchuq, mushuk, musicha.

4. Predment nomlari va belgi bildiradigan soʻzlarni guruhlarga ajratish. Bunda soʻzlar choynak, tesha, boltapiyola, arra, tarelka kabi aralash beriladi. Oʻquvchilar guruhlab, idishlar nomi: choynak, piyola, ... ; ish qurollari nomi; tesha, bolta, ... kabi yozadilar. Narsa belgisini bildirgan soʻzlar ham aralash beriladi, bolalar toʻrt guruhga (rang, maz, shakl, xususiyat) ajratadilar.

5. Qarama-qarshi qoʻyish bilan umumiyashtirish; qaldirgʻoch, chumchuq, bulbul-qushlar, tovuq, xoʻroz, kurkalar-chi? (parandalar).

Mantiqiy mashqlar sarmazmun boʻlishi, oʻquvchilarning tajribasi bilan bogʻlanishi, ularni toʻgʻri fikrlashga oʻrgatilishi, bilimlariga aniqlik kiritishi va tartibga solishga xizmat qilishi lozim. Bunday mashqlardan oʻrni bilan boshqa darslarda ham, oʻqish va grammatika darslarida ham foydalaniladi.

Mantiqiy mashqlar oʻquvchilarni mustaqil tahlil qilish, dalillash va mantiqiy bogʻliklarni tushunishga oʻrgatadi. Hamda bunday mashqlar matndagi maʼlumotlarni tez va aniq qabul qilish, ularni tahlil qilish qobiliyatini oshiradi.

Darslardagi mashqlardan soʻzlar orasidagi bogʻlanishni topish topshirigʻi “Qalam yozish uchun, qoshiq-?” (yechim ovqatlanish).

Ortib qolgan soʻzlarni topish mashqi “Olma, nok, shaftoli, piyoz” (piyoz ortiqcha, chunki u sabzavot).

Shartli mantiqiy gaplar “Agar barcha oʻquvchilar darsga kelsa, oʻqituvchi test oʻtkazadi. Oʻqituvchi test oʻtkazmadi. Demak...” (hamma oʻquvchilar darsga kelmadi).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. K.Qosimova, S.Matchonov, X.Gʻulomova, Sh . Yoʻldoshova. Ona tili oʻqitish metodikasi. 2009.
2. ” Ona tili darslarida oʻquvchilarni mantiqiy fikrlashga oʻrgatish” maqolasi. Nosirova Munisa. 2023.
3. “Ona tili” darsligi 2-sinf. 2020.
4. Ziyonet portali “ Ona tili oʻqitish metodlari” qoʻllanma.